

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเพื่อการประเมินโครงการ ส่งเสริมการจัดการป่าโดยองค์กรชาวบ้าน ในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ในครั้งนี้ ได้รวบรวมข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารงานเครือข่าย ป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่มอกในตำบลแม่มอกจำนวน 4 หมู่ และตำบลเวียงมอกจำนวน 6 หมู่บ้าน รวม 10 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการดำเนินโครงการ จำนวน 10 คน และจากสมาชิกโครงการที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หลักเขตการดำเนินโครงการ จำนวน 333 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 343 คน ผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของตาราง ข้อมูลประกอบคำบรรยายผลการศึกษา ภายในขอบเขตของข้อมูลที่สามารถรวบรวมมาได้เป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. สภาพและปัญหาที่สำคัญของชุมชนที่เป็นรากฐาน ของการจัดทำโครงการ ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
2. กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมกับโครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
3. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้
5. การปฏิบัติตัวของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในด้านการจัดการป่า ทั้งก่อนเข้าร่วมโครงการและภายหลังการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

สภาพและปัญหาสำคัญของชุมชนที่เป็นรากฐานของการจัดทำโครงการส่งเสริม การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

สาเหตุที่ชาวบ้านได้เริ่มให้ความสนใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ เพราะที่ผ่านมามีชาวบ้านตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกประมาณ 80% ของทั้งสองตำบลจากประชากรทั้งหมด 3,600 ครอบครัวยุคน ประชากร 15,349 คน มีรายได้จากการแปรรูปไม้สักขายและหาของป่าขายมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานประมาณ 3 ชั่วอายุคน จนได้ชื่อว่าเป็นเขตที่มีการตัดไม้เกือบมากที่สุด 1 ใน 5 แห่งของจังหวัดลำปาง (อ.จาว/อ.วังเหนือ/อ.เสริมงาม/อ.เถิน/อ.แม่เมาะ) ผลจากการ

ทำไม้ อย่างรุนแรงทั้งจากคนภายในชุมชนเอง และคนภายนอกทำให้ป่ามีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรม สัตว์ป่า ก็ลดน้อยลงไม่เพียงพอต่อการทำมาหากิน และที่สำคัญทำให้ลำห้วยแม่มอกที่เคยอุดมสมบูรณ์ หล่อเลี้ยงชาวบ้านมาตลอดปี เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำจนไม่สามารถใช้เป็นน้ำอุปโภค บริโภค แก่หมู่บ้านที่อยู่ปลายน้ำได้ และได้มีองค์กรและเอกชนเข้ามาทำงานในพื้นที่ในปี พ.ศ. 2533 ได้เปรียบเทียบให้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นและจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำการรณรงค์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกับชาวบ้าน จนในที่สุดก็มีหมู่บ้านที่มีความพร้อมและเห็นด้วยกับปัญหาที่เกิดขึ้นจึงได้ร่วมมือร่วมใจกันจัดทำป่าชุมชนขึ้นมา แล้วรวมตัวกันเป็นเครือข่ายสำหรับปัญหาและสาเหตุที่สำคัญ ของชุมชนที่มีการจัดทำโครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีรายได้หลักจากการทำไม้แปรรูปและการเผาถ่านขาย แต่หลังจากลดการตัดไม้ทำลายป่าแล้ว ชาวบ้านไม่มีรายได้จากทางอื่นอีก ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ในระยะสั้นสามารถอาศัยหากินอยู่กับป่าได้ แต่ไม่สามารถที่จะสร้างเป็นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อส่งลูกหลานให้มีการศึกษาในระดับสูงหรือเป็นคำรักษาพยาบาล ในกรณีที่มีการเจ็บป่วยได้ และบางคนเคยออกไปรับจ้างที่อื่น แต่ปัจจุบันนี้ประสบกับสถานะเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดมีปัญหาการเลิกจ้าง ทำให้ชาวบ้านกลับไปหาอาชีพเดิมคือ การตัดไม้ หรือเผาถ่านขาย มีสูงขึ้นเรื่อย ๆ จึงต้องมีการส่งเสริม พัฒนาอาชีพที่เป็นวัสดุในท้องถิ่นเพื่อเป็นทางเลือกใหม่ให้กับชาวบ้านแทนการตัดไม้ทำลายป่า

2. สมาชิกป่าชุมชนในแต่ละหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง ยากจนมากประมาณหมู่บ้านละ 30 คนโดยเฉลี่ยยังเลี้ยงชีพด้วยการตัดไม้แปรรูปขาย เพราะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ไม่มีอาชีพอย่างอื่น และไม่มีหลักทรัพย์เพื่อค้ำประกันเพื่อเดินทางไปทำงาน เป็นแรงงานรับจ้างยังต่างประเทศและคนเหล่านี้ก็เป็นปัญหาและอุปสรรค ในการดูแลฟื้นฟูป่าที่สมาชิกคนอื่นชอบนำมาอ้างเพื่อ การเข้าไปตัดไม้อยู่เสมอ ๆ

3. สภาพป่าและอาหารเริ่มห่อหุ้มหรือ และมีสภาพเสื่อมโทรมอยู่ลึกเข้าไปในป่าใหญ่มากขึ้นทำให้ชาวบ้านหากินลึกเข้าไปในป่าต้นน้ำมากขึ้นซึ่งเป็นการเข้าไปรบกวนระบบนิเวศของป่ามากขึ้น

4. ในปัจจุบันชาวบ้านเริ่มมีความรักต่อผืนป่า ว่าสามารถให้ประโยชน์แก่ชุมชน ได้มากมายหลายทาง นอกจากการใช้เนื้อไม้ โดยตรงและมีความตื่นตัวในเรื่องการใช้ป่าอย่างยั่งยืนมากขึ้น

5. ยังมีหมู่บ้านรอบข้างอื่น ๆ ที่ยังไม่มีกิจกรรมตัวกันทำป่าชุมชนและมีปัญหาเรื่องการลักลอบตัดไม้ในลุ่มน้ำแม่มอกอยู่อย่างต่อเนื่อง จึงเห็นว่าควรมีการเข้าไปรณรงค์สนับสนุนให้เกิดการรักษาป่าในหมู่บ้านต่าง ๆ ต่อไป

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม(กองทุนชุมชน หรือ SIF) กับโครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (กองทุนชุมชน หรือ SIF) จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเฉพาะกลุ่มคนว่างงาน กลุ่มคนยากจน และกลุ่มคนด้อยโอกาส โดยการเปิดโอกาสให้องค์กรชุมชน หรือกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคนในชุมชน หรือเพื่อส่วนรวม ในการสร้างรายได้ เสริมสร้างขีดความสามารถและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมจะให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณแก่โครงการที่เสนอขอรับการช่วยเหลือ จากทางกองทุน และโครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นโครงการหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนในครั้งนี้จำนวน 1,655,916.00 บาท (หนึ่งล้านหกแสนห้าหมื่นห้าพันเก้าร้อยสิบหกบาทถ้วน) และชุมชนร่วมสมทบในรูปแบบของตัวเงินอีกจำนวน 334,100.00 บาท (สามแสนสามหมื่นสี่พันหนึ่งร้อยบาทถ้วน) เพื่อใช้ในการดำเนินงานและทำกิจกรรมในด้านต่างๆ ของโครงการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้วางไว้ โดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การหาแนวทาง และการแก้ปัญหาของชุมชนเองและให้ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามคุณลักษณะ

คุณลักษณะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	247	74.17
หญิง	86	25.83
2. อายุ		
21 - 30 ปี	75	22.52
31 - 40 ปี	111	33.33
41 - 50 ปี	91	27.33
50 ปีขึ้นไป	56	16.82
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	268	80.48
มัธยมศึกษา	59	17.72
ปริญญาตรี	6	1.80
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0.00
4. อาชีพ		
เกษตรกร	277	83.18
ค้าขาย	25	7.51
รับราชการ	6	1.80
อื่น ๆ	25	7.51
5. รายได้		
น้อยกว่า 10,000 บาท	156	46.85
10,001 - 15,000 บาท	97	29.23
15,001 - 20,000 บาท	40	12.01
มากกว่า 20,000 บาท	40	12.01

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คุณลักษณะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6. ระยะเวลาเข้าร่วมโครงการ น้อยกว่า 1 ปี	27	8.11
1 - 2 ปี	161	48.35
3 - 4 ปี	133	36.94
4 ขึ้นไป	12	3.60

จากการแจกแจงข้อมูลในตารางที่ 2 พบว่า ในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมด จำนวน 333 คน เป็นเพศชายมากที่สุด ถึง 3 ใน 4 ส่วน ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และที่เหลือเป็นเพศหญิงมีเพียง 1 ใน 4 ส่วนเท่านั้น และเมื่อพิจารณาทางด้านอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 31 - 50 ปี ซึ่งมีจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งถือว่าส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน หรือใช้แรงงาน เมื่อพิจารณาทางด้านระดับการศึกษา พบว่า สมาชิกของโครงการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุดถึงร้อยละ 80.48 หรือ มากกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อพิจารณาทางด้านอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ซึ่งได้แก่ การทำไร่ ทำสวน ทำนา ถึงร้อยละ 83.18 หรือมากกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด นอกจากนั้นประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ และอื่น ๆ ได้แก่ อาชีพหาของป่าขาย และรับจ้างทั่วไป เมื่อพิจารณาถึงรายได้เฉลี่ยต่อปีของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่ง มีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยกว่า 10,000.00 บาท และกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีที่ใกล้เคียงกัน คือ อยู่ในช่วง 15,001 - 20,000 บาท และมากกว่า 20,000.00 ขึ้นไป คือ ร้อยละ 12.01 เท่ากัน และเมื่อพิจารณาทางด้านระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกโครงการฯ มีระยะเวลาเข้าร่วมโครงการมากที่สุด ในช่วง 1 - 4 ปี มีมากที่สุด ถึงร้อยละ 88.29

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิก โครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

ประเด็นการวิเคราะห์	N	$\bar{X}$	SD
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้	333	18.28	1.66

จากการนำแบบสอบถามวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ จำนวน 20 ข้อคำถาม โดยมีคะแนนข้อละ 1 คะแนน สอบวัดสมาชิกโครงการ ฯ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 333 ราย พบว่า มีคะแนนสูงสุด 20 คะแนนเต็ม และคะแนนต่ำสุด 10 คะแนน และมีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 18.28 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ในระดับสูง และเมื่อนำค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ซึ่งมีค่าเป็น 1.66 มาพิจารณาประกอบ ทำให้สามารถอธิบายได้ว่า ระดับคะแนนความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวอยู่ในระดับที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน

การปฏิบัติตนของสมาชิกโครงการ ด้านการจัดการป่าทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

จากผลการวัดการปฏิบัติตนของผู้เข้าร่วมโครงการ โดยทำการวัดก่อนเข้าร่วมโครงการและหลังเข้าร่วมโครงการ โดยจำแนกผลการวัดใน 3 ด้าน คือ

1. ด้านการใช้ป่า
2. ด้านการจัดการป่า
3. ด้านการพัฒนาและสร้างอาชีพ

ผลการวิเคราะห์จะนำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

1. ด้านการใช้ป่า

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนการปฏิบัติตัวของ
กลุ่มตัวอย่างในด้านการใช้ป่า และผลการทดสอบของกลุ่ม (N = 333)

ประเด็นการวิเคราะห์	ก่อนเข้าร่วม โครงการ		หลังเข้าร่วม โครงการ		t-test
	X	SD	X	SD	
การปฏิบัติตัวด้านการใช้ป่า	26.05	6.13	38.92	5.16	-37.80*

* มีนัยสำคัญที่ระดับ = 0.01

จากตารางที่ 4 ค่าคะแนนการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างในด้านการใช้ป่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการกลุ่มตัวอย่างมีระดับการปฏิบัติเฉลี่ย (X) เป็น 26.05 คือ เฉลี่ยประมาณเกินครึ่งไปเล็กน้อย ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) มาประกอบการพิจารณาซึ่งมีค่า เท่ากับ 6.13 สามารถอธิบายได้ว่า ระดับการปฏิบัติตัวของสมาชิกโครงการฯ ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ค่อนข้างกระจายเล็กน้อย

เมื่อทำการวัดระดับการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างภายหลังการเข้าร่วมโครงการ พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย (X) เป็น 38.92 อยู่ในระดับมาก ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมโครงการถึง 12.87 คะแนน และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานลดลงจาก 6.13 เป็น 5.16 ซึ่งอธิบายได้ว่า คะแนนการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่าง ภายหลังเข้าร่วมโครงการสูงขึ้น และมีค่าคะแนนที่ใกล้เคียงกันมากขึ้น

เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างของระดับการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างระหว่างก่อนเข้าร่วมโครงการฯ และภายหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า ภายหลังเข้าร่วมโครงการฯ กลุ่มตัวอย่างมีระดับการปฏิบัติตัวสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

2. ด้านการจัดการป่า

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่าง ในด้านการปฏิบัติตัวด้านการจัดการป่า และผลการทดสอบ (N = 333)

การจัดการป่า	ก่อนเข้าร่วมโครงการ		หลังเข้าร่วมโครงการ		t-test
	X	SD	X	SD	
การปฏิบัติตัวด้านการจัดการป่า	25.45	7.03	39.25	5.41	-41.01*

* มีนัยสำคัญที่ระดับ = 0.01

จากตารางที่ 5 คะแนนการปฏิบัติตัวด้านการจัดการป่า จำนวน 10 เรื่อง ก่อนเข้าร่วมโครงการกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการปฏิบัติตัวเฉลี่ย เท่ากับ 25.45 จากคะแนนทั้งหมด 50 คะแนน โดยเฉลี่ยแล้วประมาณครึ่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ในระดับน้อย และเมื่อนำส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 7.03 สามารถอธิบายได้ว่า ระดับการปฏิบัติตัวในด้านการจัดการป่าของกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างกระจายเล็กน้อย

เมื่อทำการวัดระดับการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่าง ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ เมื่อพิจารณาจากตารางจะเห็นว่า ระดับการปฏิบัติตัวด้านการจัดการป่ามีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นอยู่ในระดับมาก มีค่าคะแนนเท่ากับ 39.25 คือ เพิ่มขึ้น จำนวน 13.80 คะแนน และเมื่อพิจารณาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ซึ่งมีค่าลดลงจาก 7.03 เหลือเพียง 5.41 มาพิจารณาประกอบ สามารถอธิบายได้ว่า ระดับการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างภายหลังจากเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น และมีการกระจายน้อยลง หรือมีระดับการปฏิบัติตัวที่ใกล้เคียงกันมากขึ้น

เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนเข้าร่วมโครงการและภายหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว พบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตัวในด้านการจัดการป่าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตัว
 ในด้านการจัดการป่าเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ
 วัตถุประสงค์ของโครงการข้อที่ 1

3. ด้านการพัฒนาและสร้างอาชีพ

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนการ
 ปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างในด้านการพัฒนาและสร้างอาชีพ
 และผลการทดสอบ (N = 333)

การพัฒนาและสร้างอาชีพ	ก่อนเข้าร่วม โครงการ		หลังเข้าร่วม โครงการ		t-test
	X	SD	X	SD	
การปฏิบัติตัวด้านการพัฒนาและสร้าง อาชีพ	23.81	6.20	37.76	5.59	-42.95*

* มีนัยสำคัญที่ระดับ = 0.01

จากตารางที่ 5 ค่าคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างด้านการพัฒนา
 อาชีพและสร้างอาชีพ ผลการวิเคราะห์เป็น ดังนี้

ก่อนเข้าร่วมโครงการของกลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนการปฏิบัติตัว เฉลี่ยเท่ากับ
 23.81 จากคะแนนเต็มทั้งหมด 50 คะแนนคือ ต่ำกว่าครึ่ง และอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่มีค่า
 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เป็น 6.20 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ค่าคะแนนดังกล่าวมีการ
 กระจายเล็กน้อย

ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ เมื่อทำการสอบวัดการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่างมี
 ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 37.76 ซึ่งเพิ่มจากก่อนเข้าร่วมโครงการถึง 13.95 หรือเกือบ 14 คะแนน
 โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เป็น 5.59 สามารถอธิบายได้ว่า ภายหลังจากเข้าร่วม

โครงการกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มมากขึ้น และแต่ละคนมีคะแนนที่ใกล้เคียงกัน

เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างของการปฏิบัติตัวของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งก่อนเข้าร่วมโครงการและหลังเข้าร่วมโครงการแล้ว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตัวในด้านการพัฒนาและสร้างอาชีพเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

สามารถสรุปได้ว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตัวในการด้านการพัฒนาอาชีพและการสร้างอาชีพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินงานของโครงการเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับวัตถุประสงค์ของโครงการข้อที่ 2

ประสิทธิผลของโครงการ

ชาวบ้านกับการรักษาป่า

ป่าในตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านหลายเผ่าพันธุ์ หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มได้พัฒนาวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับป่า สังคมภูมิปัญญา ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่า สมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายที่มีอยู่ในป่า และชาวบ้านจะมองป่าในลักษณะที่เป็นสิ่งเอนกประสงค์ คือ ป่าเป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร เป็นที่ดินสำหรับเพาะปลูก เป็นแหล่งเชื้อเพลิง เป็นวัสดุสร้างบ้านเรือน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สืบทอดอุดมการณ์และความเชื่อ จากการสังเกตและสัมภาษณ์กรรมการบริหารงานเครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่มอก พบว่า มีการจัดการในด้านการรักษาที่สำคัญ ดังนี้

1. การบวชป่า หรือการบวชต้นไม้ จากการที่ชาวบ้านในตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกได้รับผลกระทบจากการที่ป่าไม้ที่ใช่เป็นแหล่งหาปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต อาศัยเป็นแหล่งเก็บกักความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ ได้ประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง การร่อยหรอของแหล่งอาหารที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดชาวบ้านก็เกิดการรวมตัว เพื่อพิทักษ์รักษาป่าต้นน้ำลำธาร จึงมีการนำพิธีกรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา คือ กิจกรรมการบวชป่า หรือการบวชต้นไม้

ในพิธีการบวชต้นไม้จะเลือกเอาต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นพญาต้นไม้มาทำพิธีบวช ซึ่งการทำพิธีจะคล้ายกับพิธีบรรพชา หรือ อุปสมบท โดยจะมีการทำพิธีทางศาสนาแล้วหลังจากนั้น พระและชาวบ้านจะนำผ้าเหลืองไปผูกมัดกับต้นไม้ ในบริเวณป่าที่จัดไว้ ชาวบ้านก็จะมีความเชื่อว่าต้นไม้ที่ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาแล้วก็เหมือนกับคนที่ผ่านการบวช ถ้าชาวบ้านคนใดเข้าไปตัดหรือทำลายต้นไม้จะถือว่าเป็นบาป เพราะถือว่าต้นไม้ นั้นยกให้เป็นของพระสงฆ์หรือของพุทธศาสนาแล้ว

2. การตรวจป่า จากการทำตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคเหนือ จึงมีการลักลอบตัดต้นไม้ในพื้นที่มากขึ้น ผลของการตัดไม้ในบริเวณป่าแม่มอกซึ่งเป็นต้นน้ำลำน้ำแม่มอกที่เคยไหลตลอดทั้งปี กลับแห้งขอดในฤดูแล้ง ทำให้ชาวบ้านต้องประสบปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภค จึงทำให้เกิดการรวมตัวของชาวบ้านในการดูแลป่า โดยการตั้งคณะกรรมการตรวจป่าขึ้น เมื่อพบเห็นผู้ลักลอบตัดต้นไม้ที่เป็นคนนอกหมู่บ้านจะจับตัวผู้กระทำผิดส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทันที แต่ถ้าเป็นคนในหมู่บ้านถ้าเป็นการกระทำผิดครั้งแรกจะว่ากล่าวตักเตือนก่อนและถ้ามีการกระทำผิดในครั้งต่อไปก็จะดำเนินการจับกุมแล้วส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ดำเนินคดีต่อไป

3. การทำแนวกันไฟ สาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ในตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากในปีหนึ่ง ๆ คือ “ไฟป่า” ที่มักจะเกิดขึ้นในฤดูแล้ง ประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี สาเหตุที่ทำให้เกิดไฟป่านั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น การเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ เพื่อเอาไข่มดแดง เพื่อเก็บผักหวาน หรือการเผาไร่นาของชาวบ้านแล้วลามเข้าไปในป่า จึงเกิดแนวคิดในการป้องกันไฟป่าโดยการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไฟไหม้ป่า โดยการใช้ความรู้ถึงภัยของไฟป่า

จากแนวทางการจัดการป่าทั้ง 3 แนวทาง ของชาวบ้านในตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกนี้เป็นการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้าน ความเชื่อทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าให้มีความยั่งยืน และคงอยู่ต่อไปจนถึงคนรุ่นลูกรุ่นหลาน

การพัฒนาอาชีพเพื่อการพึ่งพาตนเอง

เดิมชาวบ้านในตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกมีรายได้หลัก จากการตัดไม้แปรรูปและการเผาถ่านขาย แต่หลังจากป่าไม้ถูกทำลายลงไปจำนวนมากทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมและอาหารเริ่มร่อยหรอ ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากปัญหานี้เป็นอย่างมาก จึงได้มีการส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้านในตำบลแม่มอกและตำบลเวียงมอกโดยมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกล้วยน้ำว้าซึ่งเป็นพืชที่ปลูกง่าย ไม่ต้องใช้น้ำมาก ไม่มีโรคระบาด และเพื่อแปรรูปเป็นกล้วยอบ กล้วยกวน กล้วยม้วน และแป็งกล้วยออกจำหน่าย และส่งเสริมให้มีการปลูกพืชสมุนไพร และแปรรูปสมุนไพรร่วมกับคณะวิจัยสมุนไพรเพื่อพัฒนาชนบทจากมหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับสถานีอนามัยบ้านกุ่มเ็นิ่งและชมรมหมอยาแม่มอกเพื่อเป็นเวชภัณฑ์ทางเลือกและผลิตยารักษาแผลเรื้อรังให้แก่ผู้ป่วยเอดส์ ส่งเสริมการเพาะเห็ด เช่น เห็ดลม เห็ดนางฟ้า เห็ดหอม เป็นต้น มีการสร้างตลาดข้างถนน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์ออกมาจำหน่าย และเพื่อเป็นแนวทางในการ

สร้างอาชีพของชาวบ้าน และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในระยะยาว และไม่หันกลับมาประกอบอาชีพเดิม คือการตัดไม้ทำลายป่าอีก

การพัฒนาความรู้ความสามารถ

จากการเข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์สมาชิกโครงการ พบว่า โครงการได้มีการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านโดยการจัดเวทีให้การศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งสรุปบทเรียนในด้านการจัดการป่าแก่สมาชิกโครงการปีละ 2 ครั้ง มีการนำคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนไปศึกษาดูงานในด้านการจัดการป่าและด้านอื่น ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาในหมู่บ้านของตนเอง รวมทั้งมีการเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ความเข้าใจในประเด็นและสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้าน พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ในเขตลุ่มน้ำแม่มอก โดยการจัดค่ายเพื่อปลูกฝังทัศนคติและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชน ซึ่งกิจกรรมที่โครงการได้ดำเนินการอยู่นี้สามารถช่วยให้สมาชิกได้มีความรู้ความสามารถ และเพิ่มพูนประสบการณ์ มีการนำประสบการณ์ต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถนำมาปรับปรุงและเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มให้ดียิ่งขึ้น และยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเครือข่ายเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน